

ЗАВЕРШЕННЯ СУПЕРНИЦТВА МІЖ ГАБСБУРГАМИ ТА ЯГЕЛЛОНАМИ ЗА ЧЕСЬКО-УГОРСЬКИЙ ТРОН І ПІДПИСАННЯ БРАТИСЛАВО- ВІДЕНСЬКОГО ДОГОВОРУ 1515 р.

Товтин Я., Андрусак Я.

Перманентною спробою будь-якої середньовічної династії було будівництво особистого могутнього домену та експансія до сусідніх країн [2, 381]. Ставши провідною династією Європи XVI–XVII ст., Габсбурги мали великий вплив не лише на історію Західної Європи, але і на історію окремих слов'янських народів. Не менш важливу роль у Центрально-Східній Європі в XV–XVI ст. відіграла і династія Ягеллонів.

Проблема суперництва за чесько-угорську корону між Габсбургами та Ягеллонами досліджена недостатньо. В зарубіжній історіографії дана проблема розглядається в працях чеських, угорських, словацьких та польських істориків в контексті висвітлення внутрішньо- та зовнішньополітичних подій. Увагу даній проблемі приділяли такі дослідники як Й.Мацек, Є.Фрїмова, О.Доразіл, А.Калоус, Ф.Палацкі, В.Томек, Ю.Ботто, та деякі інші. В українській історичній науці немає досліджень з даної проблеми, і саме тому метою публікації є аналіз подій, що призвели до завершення протистояння між двома династіями. В призмі висвітлення проблеми актуальними залишаються питання династичних та дипломатичних відносин між Габсбургами та Ягеллонами.

Слід зауважити, що на початку XVI ст. державна система Ягеллонів, яка охоплювала всю Центрально-Східну Європу, спиралася на співпрацю між представниками династії. Маючи сильну позицію в регіоні, Польща та її монархи намагалися впливати на угорське політичне життя, а після призначення Владислава II Ягеллона губернатором Силезії посилити позиції і в Чехії [1, 86]. В той же час, протягом II пол. XV ст., посилюються і позиції дому Габсбургів у цьому регіоні. Фактично, останні були правителями Угорського та Чеського королівств, зокрема угоди у Відні та Шопроні від 1463 р., заключені з Матяшом Корвіном, забезпечували Габсбургам право на угорський трон [13, 119; 10, 11].

Таким чином, зважаючи на габсбурзькі претензії щодо Корони св. Вацлава та св. Стефана, суперництво між Ягеллонами та Габсбургами поступово розвивалося. Але події II пол. XV ст., зокрема поразка угорських військ від турків під Варною (1444 р.), падіння Візантійської імперії (1453 р.) та загроза османського завоювання, обрання Владислава II Ягеллона (1471 р.) королем Чехії все-таки змусили Габсбургів з одного боку, а Ягеллонів з іншого шукати порозуміння між собою. За таких умов єдиною короною в 1490 р. були об'єднані Чехія та Угорщина [3, 185; 10, 11]. Тобто, перед турецькою небезпекою відбулося утворення персональної унії королівства чеського, угорського та австрійських земель [6, 229].

Чесько-угорський король Владислав II та угорська знать намагалися знайти підтримку в особі Максиміліана I Габсбурга. Військові сутички, що виникли між Владиславом та Максиміліаном у 1490-1491 рр. завершилися підписанням 7 листопада 1491 р. мирного договору в Братиславі. За наполяганням Фрідріха II, Максиміліан отримав Австрію, а Владислав – Угорщину [15, 198]. Мир 1491 р. вирішував і окремі аспекти протиріччя між двома династіями. Оскільки, за угодою укладеною між Владиславом та сином Фрідріха II Максиміліаном, окрім територіального, вирішувалося і питання престолонаступництва [11, 229; 14, 342].

Легалізація цих подій, фактично, відбулася у 1515 р. Шлюбна політика Габсбургів, у розумінні гасла Максиміліана, що війни мають вести інші, а щаслива Австрія має одружуватися, була увінчана підписанням імператорсько-королівської угоди в Братиславі та Відні. Визнання та значення цієї міжнародної події були величезними, оскільки стали фундаментом формування Габсбурзької монархії [8, 62]. Безпосередньо, суть даного документу зводилася до об'єднання обох династій. Зокрема, представники довговічнішої династії мали успадкувати угорсько-чеський престол, а діти Ягеллонів та Габсбургів - одружитися [10, 17; 17, 239].

Дев'ятирічний Людовік II Ягеллон пошлюбив десятирічну Марію Габсбурську, а Фердинанд I Габсбург – сестру Людовіка Анну [12, 190; 9, 91; 18, 119; 17, 239; 14, 301]. Так як, Марія та Людовік були ще дітьми, шлюб вони вз`яли лише у 1522 р. [12, 192]. Зокрема, подвійним шлюбом імператорських онуків та

нащадків Ягеллонів відбулося формування наступних поколінь на чеському та угорському троні.

Окрім представників обидвох династій, серед учасників цих подій та при її підготовці відзначилися такі особи, як легат Папи Римського, гурський кардинал Матяш Ланг, імператорський дипломат Ян Куспініан, які відстоювали інтереси Максиміліана I. Угорського і чеського короля Владислава II та його сина Людовіка II представляв уповноважений посланець Гієронім Балбус, а польського короля Жигмунда Ягеллона - секретар Криштоф Шідловіцкі.

Зазначимо, ще 11 березня 1515 р. король Владислав II видав наказ призначити опікунами Людовіка та Анни імператора Максиміліана та свого брата Жигмунда [16, 222-223; 14, 294].

20 травня 1515 р. в братиславському замку відбулося затвердження двох шлюбних документів. Слід відмітити, що підписували договір від імені імператора Максиміліана I та угорського короля Владислава II, гурський кардинал та польський король. Другий варіант договору, як ратифікація першого був підписаний польським королем Жигмундом Ягеллоном та його секретарем Криштофом Шідловіцким. Згодом, а саме 22 липня 1515 р. договір був доповнений кінцевим варіантом, який підписали Максиміліан I та Владислав II [8, 62; 5, 161].

Таким чином, Максиміліан I у 1515 р. у Відні разом із Владиславом II погодив правила нової династичної гри: за якою діти Габсбургів та Ягеллонів мали одружитися, і у випадку, якщо один рід вимре, в дію вступає план взаємного успадкування. З боку династії Ягеллонів в угоді мали взяти участь Анна та Людовік, а з боку династії Габсбургів, кандидатів було три, а докінця навіть чотири – Карл, Фердинанд, Марія і сам Максиміліан I. Шлюб Марії з Людовіком був очевидним, а от шлюб ягеллонської принцеси Анни, ще не був до кінця вирішеним [9, 10].

Питання шлюбу Анни Ягеллон під час переговорів не було докінця визначеним. Зазначалося про її заручини з Фердинандом Габсбургом, або його старшим братом Карлом, і у випадку, якщо до року цього не відбудеться – нареченим міг стати сам Максиміліан I. Заручини відбулися у Відні в Свято-

Стефанівському соборі 22 травня 1515 р. Через шість днів відбулося привселюдне оголошення цієї родинної угоди. Фактично, Віденський договір 1515 р. зробив Габсбурзьку династію найсильнішою в Європі [4, 459]

Таким чином, договір у письмовій формі реалізувався двома братиславськими та однієї віденською угодами. Братиславські варіанти мали змістовно узгоджений текст, відрізняючись, скоріш за все, лише стилем та способом інтерпретації, причому польська версія, була ясніше сформульована та виразніше поділена. З огляду на те, що один варіант підписували представники австрійського та угорського дворів, а іншим – польський король, лише, підтвердив заручини, в деякому плані вони відрізняються, хоча обидві угоди і написані по-латині на пергаменті, підтверджені адекватними підписами та печатками, і обсяг кожної з них має понад 5 нормованих сторінок.

В обох варіантах, в першу чергу мова йде про те, що угорський, чеський та польський король разом з гурьським кардиналом уклали усну угоду про заручини та майбутній подвійний шлюб дітей угорського короля – Анни та Людовіка Ягелонів з імператорськими онуками Марією та Фердинандом Габсбургами.

Основні пункти угоди вже опрацьовані словацькими дослідниками, оскільки проливають світло на тодішні події та вирішують важливі, першочергові шлюбні питання, серед яких такі, як:

- Фердинанд Габсбург, не будучи присутнім на сеймі, мав особисто або при посередництві заступника на протязі року підтвердити умови угоди і визначити термін конзумації шлюбу; в разі, якщо цього не трапиться, всі зобов'язання на себе бере сам імператор, який в свою чергу разом з угорсько-чеським королем, знову ж таки до року мають домовитися про майбутній шлюб;
- до шлюбу принцеса Анна має виховуватися при імператорському дворі, де проживатиме разом з імператорською онукою Марією;
- Максиміліан I зобов'язувався, що якщо у домовлений термін весілля не відбудеться – Анна, Людовік та їх батько, угорський король, в якості компенсації отримають 300 тисяч угорських золотих. Для забезпечення

надійності грошей, обидва королі та їх посланці заручаються своїми спадковими маєтками, вартість, яких складає близько 1 млн. золотих;

- запорукою цього виступають письмові гарантії та облігації, які австрійські управителі провінцій нададуть Анні та обом королям. Щоб сила облігації не порушилася, всі стани австрійської провінції підтверджують це своєю честю та присягою, а сама облігація вартістю 300 тисяч золотих укладається (сплачується) до апостольської скарбниці, яка як і весь духовний світ, є достатньою гарантією. За це імператор звільняє їх та нащадків від будь-яких зобов'язань, щодо послухності та вірності по відношенню до себе. Останні залишалися вільними, якщо це зобов'язання у всіх відношеннях буде виконане;
- в разі, якщо піддані не зможуть протягом 2-х років заплатити цю суму, їх маєтки перейдуть у власність принцеси Анни та угорсько-чеського короля. Гроші мають принести особисті посланці до братиславського замку та підтвердити печаткою їх віддання. Супровід має складатися з одного пішого або кінного загону в складі 200 чоловік, щоб запобігти будь-яким махінаціям;
- в разі смерті Фердинанда, Анна протягом року отримає 100 тисяч угорських золотих або імператорські маєтки на цю суму. Запорукою цього, як і в попередньому випадку, виступають управителі австрійських провінцій. Окрім цього, польський король додає, що такі ж умови є прийнятними і в разі смерті нареченої;
- Анна як придане має отримати 200 тисяч угорських золотих, які під час шлюбу не можуть бути витраченими;
- недоречною вважалася виплата приданого Марії та Людовіку, так як воно компенсувало б попереднє придане. Але наречені в якості весільного подарунку мали отримати по 20 або 25 тисяч золотих щорічно, тобто мова йшла про суму, яку щороку сплачували жителі міст, сіл та інших маєтків. Фактично, Марія мала отримати від імператора в якості подарунку 200 тисяч золотих, які вважалися свого роду протиприданним;

- в разі смерті нареченої перед весіллям, наречений отримує 200 тисяч золотих, якщо ж чоловік помре без спадкоємців, дружина має право на новий шлюб і також отримує 200 тисяч золотих [8, 62-64].

Такий вигляд мав перший варіант шлюбного документу, який був підписаний польським королем та гурським кардиналом. Дещо іншою модифікацією даної угоди, був її другий варіант, котрий вже особисто підписали імператор та угорський король, в день заручин, у Відні 22 липня 1515 р. Фактично саме цей варіант був результатом 4-х місячних дебатів у Братиславі.

На відміну від братиславських угод, віденський варіант має подвійний зміст, а окремі аспекти висвітлені тут набагато детальніше, ніж у попередніх двох. Суть угоди є практично однаковою, окрім того, що чітко вказані міста та місцевості Південної Австрії, з яких мають надходити гроші (стосовно приданого). Паралельно, Владислав II вказував міста в Угорщині та Чехії як „придані”. В кінці угоди містяться два розділи, що стосуються польського короля Жигмунда, який, в свою чергу, виступає гарантом свого свідомого але вже тяжко хворого брата Владислава II Ягелона [8, 65].

Угода вступила в дію із весіллям Марії та Людовіка, які одружилися 13 січня 1522 р. в Буді. Щодо партнера Анни, то в братиславських угодах мова йде про Фердинанда, але беручи до уваги джерела, ще в день заручин 22 липня 1515 р. не було одностайно вирішено, хто одружиться з Анною – Фердинанд, Карл, чи, навіть, сам імператор Максиміліан I. Слід відмітити, що більшість схилилася до кандидатури Карла. Угорська шляхта хотіла бачити чоловіком Анни Карла, її брат Людовік під час коронації Карла як римського імператора у 1519 р, намагався переконати останнього одружитися з його сестрою, але безуспішно. В результаті, 2 травня 1521 р. в Лінці відбулося весілля принцеси Анни та австрійського ерцгерцога Фердинанда, майбутнього угорського та чеського короля [8, 66-67].

Заклучення матримоніального пакту 1515 р. між Ягеллонами та Габсбургами завершили протистояння за чесько-угорський трон. Дружні зв'язки встановлені між обома династіями мали першорядне значення для історії всієї Європи, оскільки були початком кінця їхнього тривалого суперництва. Віденський конгрес відіграв

важливу роль для обидвох династій. В майбутньому підтвердилася далекосяжність цієї зовнішньополітичної акції, вигідної передусім для Габсбургів, хоча і Ягеллони не вважали її програшною.

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. – К.: Критика, 2004. – 462 с.
2. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К.: Дух і літера, 2005. – 494 с.
3. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л.Зашкільняка – Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 660 с.
4. Botto J. Z uhorskej diplomacie 16. storočia // Slovenské pohľady. – 1915. – Ročník 25. – S. 459 – 478.
5. Československé dějiny v datech. - Praha, 1986. – 714 s.
6. Dorazil O. Svetové dejiny v kostve. – Praha: Papirus a Jeva, 1997. – 533 s.
7. Fialová V. Znojmo a královna Marie, vdova po Ludovíku Jagellonském. – Číslo 26. - Brno, 1964. – S. 89-96.
8. Frimova E. Cisársko-kráľovská svadoná zmluva z roku 1515 / Politický zrod novovekej Strednej Európy (500. výročie narodenia Ferdinanda I. zakladateľa Habsburskej monarchie). / Zost. J.Bad'urik, K.Sládek. – Bratislava: Centrum pre europku politiku, 2005. – S. 62 - 73.
9. Hora – Hořejš P. Toulky českou minulostí. - Praha: Baronet, 1994. – Díl 3. - 239 s.
10. Kalous A. Volba uherského krále po smrti Matyáša Korvína // Dejiny a súčasnosť. – Číslo 3. - Praha, 2002. – S. 10 – 17.
11. Kavka F. Přehled dejin Československa v epoše feudalismu II. Od poloviny 14 st. do r. 1526. – Praha, 1963. – 280 s.
12. Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov / Zost. V.Segeš. - Bratislava: Kleio, 1998. – 300 s.
13. Kratke dejiny Slovenska / Zost. E.Mannova. - Bratislava: AEP, 2003. – 368 s.
14. Macek J. Československá vlastivěda. - Praha, 1963. - Díl II. – 647 s.

15. Palacký F. Dejiny národu českého v Čechách a na Moravé. – Praha, 1930. – Dil V-576 s.
16. Rezek A_ Příspěvky k dějinám českým za králů Vladislava a Ludovika // Časopis českého muzea 56. – Praha, 1882. – S. 217- 243.
17. Tomek V. Děje národu českého v Čechách a na Moravě do r. 1609. – Praha, 1885. – Díl I – XII. - 480 s.
18. Veselý Z. Přehled dějin českého státu. – Praha, 1999. – 335 s.

**ЗАВЕРШЕННЯ СУПЕРНИЦТВА МІЖ ГАБСБУРГАМИ
ТА ЯГЕЛЛОНАМИ ЗА ЧЕСЬКО-УГОРСЬКИЙ ТРОН І ПІДПИСАННЯ БРАТИСЛАВО-
ВІДЕНСЬКОГО ДОГОВОРУ 1515 р.**

Період суперництва за чесько-угорську корону між Габсбургами та Ягеллонами був важливим етапом у історії Центрально-Східної Європи. Братиславо-віденський договір, підписаний у 1515 р. фактично визначив подальший хід подій. Безпосередньо, суть даного документу зводилася до об'єднання обох династій. Зокрема, представники довговічнішої династії мали успадкувати угорсько-чеський престол, а діти Ягеллонів та Габсбургів - одружитися. Віденський конгрес відіграв важливу роль для обидвох династій. В майбутньому підтвердилася далекосяжність цієї зовнішньополітичної акції, вигідної передусім для Габсбургів, хоча і Ягеллони не вважали її програшною.

**ОКОНЧАНИЕ СОПЕРНИЧЕСТВА МЕЖДУ ЯГГЕЛОНАМИ И ГАБСБУРГАМИ
ЗА ЧЕСКО-ВЕНГЕРСКИЙ ТРОН И ПОДПИСАНИЕ БРАТИСЛАВО-ВЕНСКОГО
ДОГОВОРА 1515 Г.**

Одним из важнейших периодов в истории Центрально-Восточной Европы был период соперничества за чешско-венгерский трон, главными лицами которого стали династии Яггелонов и Габсбургов. Братиславо-венский договор 1515 г. практически предрешил дальнейший ход событий. За условиями договора дети Яггелонов и Габсбургов должны были вступить в брак, а представители династии, которая будет править дольше, имела право на чешско-венгерский трон.

**THE TERMINATION OF RIVALRY BETWEEN HABSBERG AND JAGELLON
FOR THE CHEH-HUNGARIAN THRONE AND SIGNING OF THE BRATISLAV-
VIENNESE CONTRACT 1515**

One of the major periods in a history of Europe was the period of rivalry for the Cheh-Hungarian throne, which main persons became dynasties. The Viennese contract of 1515 practically has predetermined the further course of events. Then 1515 have signed the arrangement, behind which children Habsburg and Jagellon owed will get married, and to the representatives of that dynasty which will live will proceed(pass) the Hungarian throne longer.